

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

СЛІПЧЕНКО СВЯТОСЛАВ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 347.121.2

**МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ВІДНОСИН З
ОБОРОТОЗДАТНИМИ ОБ'ЄКТАМИ**

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі охорони інтелектуальної власності, цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ.

Науковий консультант:

доктор юридичних наук, професор **Бандурка Олександр Маркович**, Харківський національний університет внутрішніх справ, радник ректора, академік Національної академії правових наук України.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Кузнєцова Наталія Семенівна**, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, професор кафедри цивільного права, академік Національної академії правових наук України;

доктор юридичних наук, професор **Стефанчук Руслан Олексійович**, Національна академія прокуратури України, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, член-кореспондент Національної академії правових наук України;

доктор юридичних наук, професор **Погрібний Сергій Олексійович**, Приморський районний суд міста Одеси, суддя, член-кореспондент Національної академії правових наук України.

Захист відбудеться «30» червня 2014 р. о «10.00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.02 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розісланий «29» травня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Атаманова Ю. Є.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Динаміка розвитку цивільних відносин потребує проведення нових наукових досліджень і вимагає постійного вдосконалення їх механізму цивільно-правового регулювання. Одним із різновидів цивільних відносин, що регулюються нормами цивільного права та потребують пильної уваги, є особисті немайнові правовідносини.

До другої половини минулого століття особисті немайнові правовідносини на рівні монографічних і дисертаційних досліджень мало цікавили вітчизняних цивілістів, оскільки в житті проявлялись лише їх поодинокі елементи. Як загальна категорія тривалий час вони досліджувалися, здебільшого, в межах філософії права, загальної теорії права, іноді конституційного права й т. п. Однак на зламі тисячоліть акценти в суспільстві почали змінюватися у бік приватного права, у бік людини. Особисті немайнові правовідносини почали активно досліджуватися і в рамках науки цивільного права. Як наслідок позитивного розвитку наукової думки Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) кардинальним чином змінив підхід до правового регулювання особистих немайнових відносин. Якщо у Цивільному кодексі УРСР (1963 р.) упорядкування особистих немайнових відносин здійснювалося в незначному обсязі та за допомогою лише охоронної функції, то за ЦК України на перше місце було поставлено регулятивну функцію, а коло самих відносин значно розширено. Очевидно, що ефективність подібних кардинальних змін з часом потребує перевірки, що вказує на актуальність теми дослідження.

Крім того, аналіз праць М. М. Агаркова, Л. О. Красавчикової, М. М. Малєїної, З. В. Ромовської, Р. О. Стефанчука, В. С. Толстого, К. А. Флейшиць та інших дослідників свідчить, що наукове співтовариство юристів сконцентрувало свою увагу лише на особистій немайновій складовій як найбільш природній та очевидній для особистих немайнових правовідносин. Протягом життя декількох поколінь ні в юридичній літературі, ні в правосвідомості людей практично не виникало жодних сумнівів чи розбіжностей щодо спрямованості особистих немайнових правовідносин на задоволення виключно особистих немайнових інтересів їх учасників. Тому робився висновок, що зміст цих правовідносин наповнюється лише особистими немайновими правами і відповідними їм обов'язками. Проте ринкова орієнтація суспільства другої половини ХХ та початку ХХІ століття привела до появи нових об'єктів цивільного обороту. Як наслідок, почали з'являтися нові види майнових прав у правовідносинах із нехарактерними раніше для них об'єктами. Така переорієнтація цінностей мала б сприяти активному обговоренню в науці цивільного права власне цивілістичних проблем, пов'язаних із удосконаленням механізму правового регулювання особистих немайнових відносин. Цьому сприяють і накопичений на сьогодні теоретичний матеріал та емпіричні дані. Однак переорієнтація не відбувається тією

мірою, якої вимагає практика. Наукові праці С. С. Алексєєва, В. І. Кисіля, Н. С. Кузнецової, В. В. Меркулова, С. О. Погрібного, В. Л. Яроцького, інших дослідників здебільшого спрямовані на виявлення специфіки механізму правового регулювання майнових відносин. За таких умов актуалізуються проблеми, пов'язані з висвітленням специфіки механізму правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними немайновими благами.

Актуальність подібних досліджень, крім того, продиктована й об'єктивними процесами зближення та уніфікації законодавства ряду країн СНД із країнами західної Європи, створення загальноєвропейських принципів приватного права та однакової судової практики щодо захисту прав людини. Це вказує на необхідність удосконалення механізму правового регулювання особистих немайнових відносин з урахуванням світових тенденцій сьогодення.

Слід відзначити, що на загальнотеоретичному рівні проблеми впорядкування особистих немайнових відносин неодноразово ставали предметом наукового дослідження. Разом з тим, механізм правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними нематеріальними благами, на базі ЦК України, новітніх методологічних засад, відомих теоретичних розробок та вітчизняного й іноземного досвіду досліджується вперше.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2011–2014 рр. «Реалізація конституційно-правових принципів захисту прав і свобод людини в діяльності міліції» від 28.12.2010 р. та відповідно до пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 року № 14-10 «Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини і громадянина».

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є теоретико-методологічне удосконалення концепції механізму цивільно-правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами.

Для досягнення поставленої мети необхідно послідовно вирішити ряд взаємопов'язаних задач, а саме:

- виявити невідповідності між сферами «суцього», «належного», «знань про суще і належне» та причини їх існування;
- виявити особисті немайнові правовідносини, в яких можуть задовольнятися не тільки особисті немайнові, а й майнові інтереси учасників цивільних відносин;
- установити наявність або відсутність ознак оборотоздатності об'єктів особистих немайнових правовідносин, описати властивості оборотоздатних об'єктів особистих немайнових правовідносин;
- визначити зміст особистих немайнових правовідносин, що виникають стосовно

оборотоздатних нематеріальних об'єктів і, зокрема, здатність (нездатність) прав на дані блага забезпечувати цивільний оборот;

- установити місце правовідносин, в яких можуть задовольнятися не тільки особисті немайнові, а й майнові інтереси учасників цивільних відносин у системі цивільних правовідносин;

- визначити механізм цивільно-правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами, його структуру та специфіку.

Об'єкт дослідження – механізм правового регулювання цивільних відносин.

Предмет дослідження – механізм правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами.

Методи дослідження. Метод альтернатив та гіпотетичний метод дозволили критично підійти до загальноприйнятої характеристики особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами. Аналіз сучасних наукових досліджень, актів здійснення та судової практики дозволив установити, що серед особистих немайнових правовідносин є й ті, в межах яких можуть задовольнятися не тільки особисті немайнові, а й майнові інтереси учасників цивільних відносин. За допомогою дедуктивного методу встановлено ряд об'єктів особистих немайнових правовідносин, що мають ознаки оборотоздатності, дано їх загальну характеристику. Для визначення дійсної природи (майнового чи немайнового характеру) прав, що можуть виникати стосовно оборотоздатних об'єктів особистих немайнових правовідносин, було використано методи економічного аналізу права, індукції, діалектики, формальної логіки. Для визначення місця особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами у системі цивільних правовідносин і характеристики елементів механізму правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами окрім наведених методів, використано системний метод дослідження, правила дихотомії та тетратомії, категоричного силлогізму, логічного закону суперечності. При дослідженні норм права також застосовувались логічне тлумачення шляхом виведення норми права із норми права, тлумачення правових норм шляхом логічного перетворення, спрощення поняття, телеологічного способу, «золотого правила» тощо.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що запропонована робота є першим в Україні дисертаційним дослідженням механізму правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами та полягає в наступних положеннях, які виносяться на захист.

Уперше:

- сформульовано поняття оборотоздатних об'єктів особистих немайнових правовідносин як нематеріальних об'єктів, які містять у собі властивості як майнових, так і немайнових благ, є оборотоздатними та залучаються до обороту через допуск до них третіх осіб;

- встановлено, що оборотоздатні об'єкти особистих немайнових правовідносин, окрім

загальних ознак, характерних усім нематеріальним благам, мають і спеціальні. До загальних відносяться: відсутність фізичної субстанції; корисність (здатність задовольняти потреби), яка усвідомлена (відкрита) людиною; доступність до обладання чи належність особі. Спеціальними ознаками є: відокремленість, об'єктивованість, від'ємність та економічна цінність. Подібно до результатів інтелектуальної, творчої діяльності, вони можуть набувати властивості товару і залучатися до економічного обороту;

– доведено, що в особистих немайнових правовідносинах з оборотоздатними об'єктами, крім особистої немайнової (особистих немайнових прав), існує майнова складова – це право на використання нематеріального об'єкта та право надавати згоду на його використання третіми особами;

– обґрунтовано, що спільність ознак правовідносин інтелектуальної власності та особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами свідчить про їх однорідність, що дозволяє об'єднати їх в одну групу – виключних правовідносин. Останні ж, разом із правовідносинами речовими, утворюють правовідносини абсолютні. При цьому запропоновано термін «виключні правовідносини» використовувати лише як родове поняття щодо понять «правовідносини, що виникають стосовно результатів інтелектуальної, творчої діяльності» («правовідносини інтелектуальної власності») та «особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами»;

– запропоновано особисті немайнові правовідносини, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів, відокремити від особистих немайнових правовідносин, що виникають стосовно необоротоздатних нематеріальних благ. Це пов'язано не тільки з відмінними властивостями їх об'єктів, а й з різними моделями поведінки, яку можуть обирати учасники кожного з видів цих правовідносин та підставами їх динаміки;

– встановлено спрямованість регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами, відповідно до якої об'єктивне право встановлює межі здійснення суб'єктивних прав не через володіння нематеріальними благами, оскільки ними можна лише володіти, а через їх використання.

Удосконалено:

– положення щодо місця оборотоздатних об'єктів особистих немайнових правовідносин у системі об'єктів цивільного права. Зазначається, що вони являють собою нематеріальні об'єкти і, зокрема, такий їх різновид, як нематеріальні блага, що містять у собі властивості як майнових, так і немайнових благ, є оборотоздатними та спрямовані на забезпечення соціального буття особи, створення умов співіснування у суспільстві тощо. До таких належать: ім'я фізичної особи, її зображення, честь, ділова репутація, особисті папери, відомості про особисте життя, кореспонденція, інформація, найменування юридичної особи та інші оборотоздатні об'єкти

особистих немайнових правовідносин;

– положення щодо юридичних фактів у механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин. У зв'язку з цим обґрунтовується, що в механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин передбачено не три юридичні факти (народження, закон і смерть), а три групи юридичних фактів. Це правостановлюючі, правозмінюючі та правоприпиняючі юридичні факти. Серед них існують як події, так і дії; як правомірні, так і протиправні; як юридичні вчинки, так і юридичні акти; як адміністративні акти, так і правочини; як односторонні, так і двосторонні чи багатосторонні правочини. Отже специфіка юридичних фактів у механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин повністю охоплюється загальними положеннями про підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав, обов'язків;

– положення про подвійну природу деяких особистих немайнових правовідносин. Зокрема, зроблено висновок про існування цілої групи таких правовідносин. Це особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами;

– характеристику особистих немайнових правовідносин. Зокрема обґрунтовано, що в особистих немайнових правовідносинах, які виникають стосовно оборотоздатних об'єктів, непередаваною (невідчужуваною, нездатною переходити від одного суб'єкта до іншого) є лише їх немайнова складова (особисті немайнові права). Майнова складова (право на використання нематеріального об'єкта та право надавати згоду на використання третіми особами) може зазвичай переходити до третіх осіб як за життя правоволодільця, так і після його смерті;

– нормативно закріплену модель поведінки учасників особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами, як абсолютних. Обґрунтовано, що межі дозволеної поведінки передбачають можливість монопольного вчинення у своїх інтересах не тільки фактичних, а й юридичних дій стосовно свого об'єкта й можливість звернення вимог до всіх інших про утримання від дій, що порушують права в особистих немайнових правовідносинах з оборотоздатними об'єктами або перешкоджають його здійсненню. У межах необхідної поведінки передбачено потребу в бездіяльності зобов'язаної особи, тобто в утриманні від дій, що можуть порушити чиєсь право; утримання від дій, що можуть перешкоджати здійсненню цього права; зазнанні наслідків вимог управомоченої особи.

Дістало подальший розвиток:

– положення, що специфіка цивільних правовідносин створює для їх учасників рівні правові можливості у здатності мати як майнові, так і особисті немайнові права. При цьому обсяг такої правоздатності для фізичних і юридичних осіб окреслюється їх природою, а для суб'єктів публічного права – їх функціональним призначенням і спеціальною спрямованістю правоздатності.

Відповідно до змісту правоздатності, фізичні особи здатні мати права на такі оборотоздатні

об'єкти особистих немайнових правовідносин, як право на ім'я, на її зображення, на честь, на ділову репутацію, на особисті папери, на відомості про особисте життя, на кореспонденцію, на інформацію, на участь у товаристві, інші права на оборотоздатні блага особистих немайнових правовідносин. Юридичні особи здатні бути носіями права на найменування юридичної особи, права на недоторканність ділової репутації, права на таємницю кореспонденції, права на інформацію, права на участь у товаристві, права на зображення, права на недоторканність місцезнаходження, інші права на оборотоздатні блага особистих немайнових правовідносин. Суб'єкти публічного права здатні мати право на найменування, право на використання державних символів, право на зображення, право на недоторканність ділової репутації, право на таємницю кореспонденції, право на інформацію, право на участь у товаристві, інші права, передбачені законом. На стороні зобов'язаної особи можуть виступати будь-які учасники цивільних відносин. Вони повинні утримуватися від порушень чужих особистих немайнових прав, а суб'єкти публічного права в межах своїх повноважень зобов'язані ще й забезпечувати здійснення особистих немайнових прав;

– обґрунтування тези: «особисті немайнові правовідносини можуть бути тільки абсолютними» та спростування тези: «особисті немайнові правовідносини можуть бути не тільки абсолютними, а й квазіабсолютними»;

– положення, що об'єктивне право як система норм, не тільки охороняє, а й регулює (упорядковує) особисті немайнові відносини, що виникають стосовно оборотоздатних нематеріальних благ. Як і у випадку з іншими правовідносинами, норми об'єктивного права не породжують особистих немайнових правовідносин, а є лише передумовою їх виникнення;

– положення, що в особистих немайнових правовідносинах з оборотоздатними об'єктами, як і в інших абсолютних, необхідно виділяти дві сторони. Одна вказує на безпосереднє відношення особи до об'єкта, на закріпленість останнього за певним суб'єктом, на юридичну монополію щодо блага, яке перебуває у стані присвоєності. Друга сторона вказує на юридичні відносини, що виникають із такого закріплення, між особою, яка має монополію, та іншими суб'єктами.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

– науково-дослідній роботі – для подальшого наукового дослідження проблем загальнотеоретичного вчення про правове регулювання суспільних відносин у цілому та особливостей правового регулювання особистих немайнових відносин як з оборотоздатними, так і необоротоздатними нематеріальними благами;

– правотворчій діяльності – при подальшому удосконаленні цивільного законодавства України у частині загальних засад правового регулювання особистих немайнових і майнових цивільних відносин, правових норм, що регулюють окремі різновиди особистих немайнових

відносин;

– правозастосовній діяльності – для удосконалення судової практики вирішення спорів, що виникають між учасниками особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами;

– навчальному процесі – під час підготовки підручників, курсів лекцій, навчальних посібників, методичних рекомендацій для студентів вищих юридичних навчальних закладів України як з курсу цивільного права, так і з окремих спецкурсів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Серед опублікованих наукових статей є дві спільні роботи. В одній з них «Захист права на особисте життя в Інтернет просторі» (Харків, 2002) у співавторстві з М. І. Сисоєнко особистим внеском здобувача є реалізація ідеї щодо можливості здійснення права на особисте життя в Інтернет просторі. В іншій спільній роботі «Особисте життя як об'єкт особистого немайнового права, що забезпечує соціальне буття фізичної особи» (Харків, 2011) у співавторстві з О. М. Доценко особистий внесок здобувача складає ідея виділення ознак об'єкта права на особисте життя.

Апробація результатів дисертації. Результати проведеного дослідження доповідалися та обговорювалися на 44 науково-практичних конференціях та круглих столах. А саме: Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми удосконалення цивільного законодавства України» (м. Харків, 1999 р.); Науково-практична конференція «Проблеми цивільного права» (м. Харків, 2001 р.); Науково-практична конференція «Актуальні проблеми цивільного права на сучасному етапі розвитку України» (м. Харків, 2002 р.); Науково-практична конференція «Проблеми цивільного права та процесу в правоохоронній діяльності органів внутрішніх справ» (м. Харків, 2003 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми унификации гражданского законодательства Беларуси, России и Украины в связи с образованием единого экономического пространства» (м. Белгород, 2004 р.); Науково-практична конференція «Актуальні проблеми цивільного права та процесу» (м. Харків, 2004 р.); Міжнародна науково-методична конференція «Сучасні проблеми адаптації цивільного законодавства до стандартів Європейського Союзу» (м. Хмельницький, 2005 р.); Науково-практична конференція «Актуальні проблеми цивільного права та процесу» (м. Харків, 2005 р.); Круглий стіл «Охоронюваний законом інтерес в цивільному праві та процесі» (м. Харків, 2005 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Гражданское законодательство Российской Федерации как правовая среда гражданского общества» (м. Краснодар, 2005 р.); Науково-практична конференція «Актуальні проблеми цивільного права та процесу» (м. Харків, 2006 р.); Круглий стіл «Реформування житлового законодавства: проблеми та перспективи» (м. Харків, 2006 р.);

Международная научная конференция «Современная социально-экономическая трансформация России: ориентиры и итоги в контексте глобализации и регионализации» (м. Краснодар, 2006 р.); II Международная научно-практическая конференция «Проблемные вопросы гражданского и хозяйственного права» (м. Харків, 2007 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми цивільного права та процесу» (м. Харків, 2007 р.); Науково-практична конференція «Проблеми цивільного права та процесу» (м. Харків, 2008 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми цивільного права та процесу» (м. Харків, 2009 р.); Міжнародна науково-методична конференція «Розвиток цивільного законодавства: посткодифікаційний період» (м. Київ, 2009 р.); Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми юридичної науки: восьмі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 2009 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Государство и право в условиях глобализации: реалии и перспективы» (м. Сімферополь, 2010 р.); Науково-практична конференція «Проблеми цивільного права та процесу» (м. Харків, 2010 р.); Конференція «Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання)» (м. Київ, 2010 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Перспективные направления развития науки гражданского права» (м. Харків, 2010 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Частное право: проблемы и тенденции развития» (м. Москва, 2010 р.); Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми цивільного права та процесу» (м. Одеса, 2010 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства» (м. Харків, 2011 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Перші юридичні диспути з актуальних проблем приватного права» (м. Одеса, 2011 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми цивільного права» (м. Харків, 2011 р.); Конференція «Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання)» (м. Київ, 2011 р.); Круглий стіл «Сучасний стан дослідження немайнових правовідносин у науці цивільного права» (м. Харків, 2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства» (м. Харків, 2012 р.); VI щорічні читання з актуальних проблем права інтелектуальної власності та інформаційних правовідносин «Право інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства» (м. Київ, 2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Частноправовое регулирование общественных отношений: традиции, совместимость, перспективы» (м. Одеса, 2012 р.); Міжнародна наукова конференція «Римське право і сучасність» (м. Одеса, 2012 р.); Науково-практична конференція «Методологія дослідження проблем цивільного права та процесу» (м. Харків, 2012 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин» (м. Івано-Франківськ, 2012 р.); Науково-практичний круглий стіл «Проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав» (м. Севастополь, 2012 р.); Міжнародна науково-практична

конференція «Матвеевські читання: актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права» (м. Київ, 2012 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Частное право: проблемы и тенденции развития» (м. Москва, 2012 р.); Науково-практична конференція «Сучасні проблеми цивілістики» (м. Харків, 2012 р.); Науково-практична конференція «Договірне регулювання суспільних відносин» (м. Запоріжжя, 2013 р.); Міжнародний цивілістичний форум «Цивільне законодавство: система, міжгалузеві зв'язки, шляхи вдосконалення» (м. Київ, 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Треті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права» (м. Одеса, 2013 р.); Щорічна міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства» (м. Харків, 2013 р.).

Основні положення дисертації також обговорені на двох міжкафедральних семінарах. А саме: на міжкафедральному семінарі кафедри охорони інтелектуальної власності, цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, кафедр цивільного права № 1 і № 2 Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого; на міжкафедральному семінарі кафедри цивільно-правових дисциплін, кафедри трудового, екологічного та аграрного права, кафедри підприємницької діяльності Національного університету внутрішніх справ. Отримані в ході дослідження наукові результати були схвалені більшістю присутніх на міжкафедральних семінарах. Положення дисертаційного дослідження обговорювалися також на засіданні Київського регіонального центру НАПрН України.

Окремі положення дисертаційного дослідження були використані для підготовки матеріалів підручника (§§ 3, 4 Глави 6; Глави 16), затвердженого Міністерством науки та освіти України як підручник для студентів вищих навчальних закладів: Цивільне право України : підруч. : у 2 ч. – Ч. 1 / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Р. Б. Шишки та канд. юрид. наук, доц. В. А. Кройтора – Х. – 2008. – 516 с.; посібника (пп. 1.3 розділу 1): Питання цивільного права і процесу в практичній діяльності органів внутрішніх справ : посіб. / О. І. Антонюк та ін. ; за заг. ред. Г. О. Пономаренко та В. А. Кройтора. – Х. : 2009. – 144 с.; посібника Гражданское и семейное право: Конспект ответов на зачете и экзамене : изд. 3-е, испр. и доп. – Х. : Эспада, 2007. Використовуються в ході викладання теми «Особисті немайнові права» у межах курсу «Цивільне право України», а також при наданні експертно-консультативних висновків за запитами державних органів щодо найбільш складних проблем правозастосування.

Публікації. Основні результати дисертації опубліковані у двох монографіях, а також відображені у 22 статтях, що опубліковані у фахових виданнях України, у статті, опублікованій у іншому виданні, а також у 6 статтях, з наряду, з якого підготовлено дисертацію, опублікованих у закордонних наукових виданнях. Крім того, результати дисертаційного дослідження також додатково відображаються у тезах 34 наукових доповідей і повідомлень.

Структура дисертації обумовлена метою та задачами дослідження і складається зі вступу, 6

розділів, що містять 15 підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг рукопису становить 453 сторінки друкованого тексту. З них основного тексту – 379 сторінки. Список використаних джерел містить 750 найменувань і викладений на 74 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, визначаються об'єкт, предмет і мета дослідження, висвітлено наукову новизну та сформульовано основні положення, що виносяться на захист, зазначено практичне значення одержаних результатів, їх апробації, вказано публікації за темою дисертації.

Розділ 1. «Постановка проблеми та методологія дослідження механізму правового регулювання особистих немайнових відносин, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Постановка проблеми дослідження механізму правового регулювання особистих немайнових відносин, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів» досліджується розвиток наукової думки щодо характеристик особистих немайнових правовідносин, аналізуються роботи попередників.

Установлено, що різке зростання суспільної значущості нематеріальних благ привело до активного входження деяких із них до цивільного обороту. Почала формуватись ціла група цивільних правовідносин з приводу нематеріальних благ як товарів. Відносини, в яких нематеріальні блага розглядаються як товар, як майно, активно розвиваються не лише в Україні, а й у всьому світі. Але сучасні науковці, у більшості своїй, продовжують стверджувати, що єдиною функціональною властивістю абсолютно всіх об'єктів особистих немайнових правовідносин є їх нетоварність. Така невідповідність між сферами «суцього» та «знань про суще» виникла тому, що частина наукових досліджень проводилась у той період розвитку нашого суспільства, коли ринкові відносини були або взагалі відсутні, або ще недостатньо розвинені, а існування особистих немайнових правовідносин у межах галузі цивільного права взагалі ставилося під сумнів. За таких умов сама думка про можливість розглядати їх об'єкти як товар виключалась або вважалась абсурдною, чужорідною нашому суспільству. Тому ці блага, якщо й розглядались, то лише в тій частині, що давала змогу проілюструвати їх немайновий характер. З часом таке сприйняття не тільки зміцнилось, а й стало розглядатись як єдино можливе та зазвичай, базуючись на авторитеті попередніх дослідників, не піддавалось сумніву. В сучасній науці цивільного права питання, пов'язані з оборотоздатністю об'єктів особистих немайнових правовідносин, залишаються, як правило, за межами системних досліджень.

На підставі проведеного аналізу робиться висновок про необхідність удосконалення механізму цивільно-правового регулювання особистих немайнових відносин в яких може задовольнятися не тільки особистий немайновий, а й майновий інтерес їх учасників.

У підрозділі 1.2. «Методологія дослідження механізму правового регулювання особистих немайнових відносин, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів» проаналізовано наукові методи вирішення завдань попередниками, причини появи невідповідностей між сферами «суцього», «належного» та «знань про суще і належне», розроблено методологію проведення дисертації.

Аналіз наукових праць, в яких досліджувалися особисті немайнові правовідносини, дозволяє дійти висновку, що застосування одних і тих самих методів пізнання привело більшість вчених до подібних чи однотипних висновків. Як наслідок, сформувалося у теорії права єдине уявлення щодо природи, характеристики особистих немайнових правовідносин та специфіки механізму правового регулювання особистих немайнових відносин.

У ході розробки методології подальшого дослідження стверджується, що розпочати науковий пошук необхідно з методу альтернатив, тобто методу вирішення проблем шляхом порівняння та взаємної критики конкуруючих між собою теорій щодо того чи іншого явища.

Синтез окремих наукових результатів, які було досягнуто вченими при проведенні досліджень у сфері особистих немайнових правовідносин та застосування методу альтернатив дозволяють сформулювати альтернативну загальноприйнятому підходу гіпотезу. Остання набула такого вигляду: особисті немайнові правовідносини можуть спрямовуватись на задоволення не тільки немайнового, а й майнового інтересу, їх зміст складають не тільки особисті немайнові права, а й майнові, оскільки нематеріальні об'єкти мають потенційну здатність до обороту. Суб'єктивні права на об'єкти особистих немайнових правовідносин належать особам не довічно від народження або за законом, а їх виникнення, зміна та припинення пов'язані з підставами, специфіка яких повністю охоплюється загальними положеннями про юридичні факти.

Установлення специфіки механізму правового регулювання особистих немайнових відносин базуватиметься на непозитивістському розуміння права. Він дасть можливість не тільки виявити відповідність чи невідповідність суспільних відносин, у т. ч. особистих немайнових, приписам правових норм, а й ефективність кожного з елементів існуючого механізму правового регулювання.

Методологічно порівняння та взаємна критика загальноприйнятого розуміння особистих немайнових правовідносин, що складають предмет дослідження, та запропонованої гіпотези, здійснювалась у такій послідовності:

1. На підставі встановлених властивостей нематеріальних благ і загальних умов оборотоздатності об'єктів цивільного права встановлено наявність ознак оборотоздатності

об'єктів особистих немайнових правовідносин. Це створило можливість перевірити одну зі складових альтернативної гіпотези, а саме: чи мають нематеріальні об'єкти потенційну здатність до обороту.

2. З використанням методу сходження від абстрактного до конкретного виявлено здатність (нездатність) об'єктів особистих немайнових правовідносин задовольняти поряд з немайновими і майнові інтереси учасників цих правовідносин.

3. Оскільки властивості (ознаки) об'єктів зумовлюють коло об'єктивно можливих і належних дій у межах суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, на підставі встановлених ознак об'єктів особистих немайнових правовідносин визначено здатність прав на дані блага забезпечувати цивільний оборот.

4. Поняття та ознаки особистих немайнових правовідносин дозволили дослідити ці правовідносини на предмет абсолютності чи квазіабсолютності, а також установити їх місце в системі абсолютних правовідносин. Остання задача вирішується за допомогою таких логічних операцій, як визначення та поділ.

5. Спрямованість інтересу учасників особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами, поняття, ознаки та їх місце створили можливість моделювання абстрактної типової поведінки учасників цих правовідносин та порівняння її з моделлю, яка закріплена у цивільному законодавстві.

6. Використання системного підходу дало можливість перевірити одну зі складових альтернативної гіпотези. Установлено, що суб'єктивні права на об'єкти особистих немайнових правовідносин належать особам не довічно від народження або за законом, а їх виникнення, зміна та припинення пов'язані з підставами, які охоплюються загальними положеннями про юридичні факти.

7. Системний підхід дослідження механізму правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами дозволив виявити ефективність кожного з його елементів, установити обумовленість специфіки механізму правового регулювання особистих немайнових відносин властивостями оборотоздатних об'єктів.

Розділ 2. «Теоретичні засади дослідження механізму правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Поняття об'єкта цивільного права» визначено вихідне поняття та загальні ознаки об'єкта цивільного права як однієї з базових категорій даного дослідження.

За допомогою таких методів тлумачення норм, як логічне перетворення та спрощення, зроблено висновок, що об'єктами цивільних прав є блага. Під самим же благом розуміється об'єктивна реальність, яка є доступною для суб'єкта та здатна завдяки своїм корисним властивостям задовольняти його потреби. Причому слід погодитись із М. Л. Нохріною, що «у

правовій літературі має місце тенденція використання поняття “блага” не як зовнішнього стосовно суб’єктів суспільного відношення матеріального чи нематеріального предмета, що дозволяє чітко розмежовувати відповідні правовідносини, а в широкому розумінні – як усе те, що задовольняє певні потреби людини».

Установлено, що загальною і зовні найбільш характерною ознакою для всіх об’єктів цивільних прав є їх визначеність (відособленість, дискретність). Саме вона створює можливість установлювати монополію над благом. При цьому визначеність розглядається у двох аспектах. У першому вона визначає межі об’єкта. У другому – це відокремлення одного блага від іншого, найближчого, суміжного або навіть аналогічного. Визначеність (відособленість) дозволяє індивідуалізувати кожний об’єкт чи навіть групу об’єктів.

Залежно від властивостей і характеристики того чи іншого об’єкта, у суспільстві вироблено певні способи встановлення їх визначеності, які є юридично значущими. Так, визначеність для об’єктів цивільних прав може бути встановлена за допомогою просторових меж та/або кількісно, через форму їх вираження, зміст, реєстраційно-облікову процедуру чи фактичну відособленість.

У підрозділі 2.2. «Поняття та загальні умови оборотоздатності об’єктів цивільних прав» визначено поняття цивільного обороту, яке буде взято за основу для подальшого дослідження.

Установлено, що оборотоздатність як здатність об’єкта бути допущеним до цивільного обороту, включає в себе натуральну оборотоздатність і цивільну. Передумовою цивільної оборотоздатності є натуральна оборотоздатність, яка означає принципову можливість того чи іншого блага перебувати в цивільному обороті і залежить від від’ємності чи невід’ємності його від особи, якій воно належить. Допуск до цивільного обороту з боку об’єктивного права вказує на цивільну оборотоздатність. Залежно від ступеня цивільної оборотоздатності об’єкти поділяються (класифікуються) на ті, що: перебувають у вільному цивільному обороті, обмежені в цивільному обороті, вилучені з цивільного обороту.

Звернено увагу на те, що цивільний оборот визначається як певний процес, рух. З одного боку – це рух об’єктів як таких. При цьому рух здійснюється у порядку відчуження або переходу об’єктів (допуску до присвоєних благ без відчуження). З іншого боку – перехід цінностей, об’єктів здійснюється у порядку правонаступництва чи спадкування, або іншим чином.

У результаті відчуження об’єкт стає чужим для першого володільця і своїм для набувача. Такий процес може супроводжуватись переходом самого блага або відбуватись без такого супроводження. Ключовим у даному способі обороту є не перехід об’єкта, а те, що він стає чужим для відчужувача. У свою чергу, перехід об’єкта не завжди тягне за собою відчуження.

Перехід блага під владу іншої особи може здійснюватись і шляхом допуску до його використання третіх осіб. Останні отримують лише можливість (доступ) набувати вигоду (споживчу цінність) з чужого блага. Допуск третіх осіб до використання присвоєного блага

дозволяє залучити до економічного обороту не лише предмети матеріального світу, а й нематеріальні об'єкти.

Зроблено висновки, що для встановлення оборотоздатності об'єктів у т. ч. особистих немайнових відносин, необхідно виявити у них, окрім загальних, наявність таких спеціальних ознак, як: визначеність (відособленість); об'єктивованість; від'ємність об'єкта від суб'єкта і здатність бути наданим однією особою іншій; здатність бути оціненим у грошах.

Розділ 3. «Оборотоздатність об'єктів особистих немайнових правовідносин як передумова вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Визначеність і об'єктивація об'єктів особистих немайнових правовідносин» встановлено, що ті нематеріальні блага, які мають соціальну основу (поява яких можлива лише в межах соціуму) можуть бути відособленими і набувають своєї визначеності.

Визначеність може бути встановлена через форму вираження (наприклад, через матеріальну форму – фотозображення, особисті папери, через мовну форму – псевдонім тощо), реєстраційну процедуру (наприклад, реєстрація імені в органах ДРАЦС України), фактичну відособленість (наприклад, обставини особистого життя фізичної особи, таємниця про стан здоров'я), зміст (відомості на матеріальному носію), суб'єктний склад тощо. Цими ж межами встановлюється і відособленість об'єктів особистих немайнових правовідносин одне від одного.

Ті об'єкти особистих немайнових правовідносин, які мають соціальну основу, зовнішній характер щодо суб'єктів права та визначеність здатні до об'єктивації. Зважаючи на те, що юридична особа може бути носієм таких само або подібних об'єктів особистих немайнових правовідносин, що й фізична особа, за винятком тих, які за своєю природою можуть належати лише людині, то ті з них, які здатні до об'єктивації та відособленості у випадку з фізичною особою, мають таку само ознаку й у випадку з юридичною особою або суб'єктами публічного права.

Підрозділ 3.2. «Від'ємність (невід'ємність) та відчужуваність (невідчужуваність) об'єктів особистих немайнових правовідносин» розпочинається з аналізу понять «від'ємність (невід'ємність)» та «відчужуваність (невідчужуваність)».

Стверджується, що відчужуваність – це здатність об'єкта стати чужим для первинного володільця і своїм – для набувача, а невідчужуваність – нездатність того чи іншого блага стати чужим для особи, яка його має. Це соціальні властивості об'єкта, які здебільшого відображають ставлення суб'єкта як до свого чи чужого. У свою чергу, від'ємність вказує на те, що благо не зливається з особою-носієм, на його здатність до відокремлення від суб'єкта, на можливість автономного (незалежного) існування об'єкта від особи, якій він належав. Відповідно, невід'ємність – це такий нерозривний зв'язок блага зі своїм носієм, який створює неможливість

відокремити його від носія, нездатність його до автономного існування. Зв'язок є настільки нерозривним, що зникнення суб'єкта тягне за собою припинення чи зникнення об'єкта.

На підставі вищенаведених висновків та аналізу властивостей нематеріальних благ, які мають соціальну основу, встановлено, що більшість з них переживають свого носія та продовжують своє існування. Характерною їх особливістю є те, що всі вони належать до об'єктивованих нематеріальних об'єктів особистих немайнових правовідносин. Саме завдяки об'єктивації частина об'єктів особистих немайнових правовідносин отримує можливість існувати автономно і після смерті (припинення) свого носія, а за життя (існування) останнього – бути доступними до використання з боку третіх осіб. Здатність автономного існування свідчить про їх від'ємність.

Разом з тим, робиться висновок, що абсолютно всі об'єкти особистих немайнових правовідносин, за винятком участі у товаристві, є невідчужуваними, тобто в силу чітко вираженого особистого характеру вони не можуть стати чужими для суб'єкта, якому належать і якого персоніфікують, та своїми для набувача матеріального носія. Причому це характерно не лише для особистих немайнових благ, але й для інформації, результатів інтелектуальної, творчої діяльності, тобто й інших нематеріальних благ.

У підрозділі 3.3. «Здатність до грошової оцінки об'єктів особистих немайнових правовідносин» встановлено, що нематеріальні блага починають розглядатися суспільством як товар. Здатність розглядатися як товар вказує на можливість їх оцінки в грошах.

Дослідивши на теоретико-методологічному рівні механізм формування ціни, автор зазначає, що базуючись на законах товарного господарства, економісти радянського періоду виводили її, виходячи із законів вартості. На такій теоретичній основі ціна визначається як показник розміру вартості. Ціна, виведена через вартість, вказує на те, скільки витрачено на виробництво того чи іншого товару. Очевидно, що в такому (майново-вартісному, витратному) розумінні нематеріальні блага не можуть мати ціни, оскільки вони не мають вартості, принаймні, її неможливо точно визначити.

Поряд із вартісною теорією ціни існує теорія ціни-цінності. На протигагу представникам теорії вартості представники теорії цінності вважають, що в ринкових відносинах ціна визначається виходячи не з вартості, а з попиту та пропозиції. Відповідно до теорії цінності, ціна – це грошове вираження того, наскільки певне благо корисне для споживача, наскільки попит зацікавлений у ньому, а пропозиція, з урахуванням зацікавленості попиту, готова його надати, надати доступ до нього. Розмір ціни базується на взаємній оцінці учасниками відносин певних об'єктів без урахування витрат.

Установивши на теоретико-методологічному рівні механізм формування ціни нематеріальних об'єктів визначено й умови, необхідні для такого формування. Це пов'язано з тим,

що серед об'єктів особистих немайнових правовідносин є й такі, що не можуть оцінюватись у грошах. До таких умов належать наявність у нематеріального блага об'єктивної цінності та корисних властивостей, що дозволяють задовольняти інтереси не лише їхнього носія, а й інтереси третіх осіб, а також його певний зовнішній (об'єктивований) вираз.

Аналіз властивостей об'єктів особистих немайнових правовідносин, які здатні до відособлення, об'єктивації, від'ємності та грошової оцінки, дозволяє стверджувати, що вони не втрачають своєї немайнової цінності. Остання продовжує існувати і може проявлятися в можливості нематеріальних благ задовольняти немайнові інтереси, тобто інтереси, спрямовані, насамперед, на розвиток особистості, її охорону.

Розділ 4. «Особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами в механізмі правового регулювання цивільних відносин» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1. «Поняття оборотоздатних об'єктів особистих немайнових правовідносин» через дослідження місця об'єктів особистих немайнових правовідносин, що мають натуральну та цивільну оборотоздатність, у системі об'єктів цивільного права, визначається їх поняття.

Зазначено, що термін «нематеріальні блага» використовується як у широкому, так і у вузькому значенні. У широкому розумінні, до таких відносять результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформацію, особисті немайнові блага, послуги, майнові права як об'єкти цивільних прав, безготівкові кошти тощо. У вузькому розумінні термін «нематеріальні блага» використовується як спеціальний, тільки для позначення об'єктів, поіменованих у главі 15 ЦК України, а саме: об'єктів права інтелектуальної власності, інформації, особистих немайнових благ. Оскільки таке використання одного й того самого терміна може призвести до помилкового сприйняття тих чи інших об'єктів, запропоновано підтримати пропозицію О. М. Єрмолової та А. В. Трофименка, й у широкому розумінні застосовувати термін «нематеріальні об'єкти», а у вузькому – «нематеріальні блага».

Нематеріальні об'єкти запропоновано поділити на нематеріальні та інкорпоральні блага. До нематеріальних належать об'єкти права інтелектуальної власності, інформація, особисті немайнові блага. До інкорпоральних – усі ті, що мають нематеріальну природу, але не ввійшли до нематеріальних благ. Сам термін «інкорпоральні блага» пропонується ввести штучно, лише для того, щоб серед нематеріальних об'єктів відокремити нематеріальні блага.

Залежно від здатності об'єктів особистих немайнових правовідносин до цивільного обороту, запропоновано поділяти їх на оборотоздатні та необоротоздатні. Оборотоздатні об'єкти особистих немайнових правовідносин, на відміну від необоротоздатних, мають подвійну природу. Вони належать до нематеріальних об'єктів, які несуть у собі як майнову, так і немайнову цінність.

Місце оборотоздатних об'єктів особистих немайнових правовідносин у системі нематеріальних об'єктів, дозволяють сформулювати їх поняття. Це такі нематеріальні блага, які

містять у собі властивості як майнових, так і немайнових благ та здатні залучатися до цивільного обороту.

У підрозділі 4.2. «Суб'єктний склад особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами» зазначається, що відповідно до універсальної правоздатності, фізичні особи можуть бути учасниками будь-яких особистих немайнових правовідносин, виступати на стороні як управомоченої особи, так і зобов'язаної. У свою чергу, стверджується, що нарівні з фізичними особами інші суб'єкти також здатні бути учасниками особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами.

Відповідно до ст. 91 ЦК України, юридична особа здатна мати такі само цивільні права, як і фізична, звичайно, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. Викладене означає, що юридична особа також здатна мати особисті немайнові права, тобто наділена особистою немайною правоздатністю. Подібне положення підкріплюється і ст. 94 ЦК України, яка передбачає, що юридична особа може мати ті особисті немайнові права, які можуть їй належати.

Розглянувши суб'єктів публічного права як учасників особистих немайнових правовідносин, зроблено висновок, що у зміст їх цивільної правоздатності, за деякими винятками, входить також здатність мати немайнові права та обов'язки, що стосуються ділової репутації, права на інформацію тощо. Визначаючи набір цивільних прав і обов'язків, які можуть мати суб'єкти публічного права, слід спиратися на такий об'єктивний критерій, як функції останніх. Цей критерій у сукупності з критерієм спеціальної спрямованості правоздатності суб'єктів публічного права дають підставу охарактеризувати правоздатність таких учасників цивільних відносин як спеціальну функціональну правоздатність.

Зроблено висновок, що специфіка цивільних правовідносин створює для їх учасників рівні правові можливості у здатності мати як майнові, так і особисті немайнові права. При цьому обсяг такої правоздатності для фізичних і юридичних осіб окреслюється їх природою, а для суб'єктів публічного права – їх функціональним призначенням і спеціальною спрямованістю правоздатності.

У підрозділі 4.3. «Зміст особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами» досліджуються права та обов'язки, їх природа в особистих немайнових правовідносинах, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів. При цьому відразу ж зазначено, що оскільки об'єкти особистих немайнових правовідносин завжди мають немайнову цінність, то особисті немайнові права завжди наповнюють зміст особистих немайнових правовідносин.

Базуючись на тому, що оборотоздатні об'єкти особистих немайнових правовідносин, можуть оцінюватися в грошах, зроблено висновок, що і права на ці об'єкти набувають майнової цінності.

Це, у свою чергу, вказує на їх майновий характер.

Наявність майнових прав в особистих немайнових правовідносинах, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів, підтверджується і висновками їх порівняльного аналізу з правами правовідносин інтелектуальної власності. Зокрема встановлено, що зміст перших вбирає в себе право на використання оборотоздатних нематеріальних благ. І якщо право на використання об'єктів інтелектуальної власності є майновим, то і право на використання оборотоздатних об'єктів особистих немайнових правовідносин необхідно визнавати майновим. При цьому право на використання включає в себе і можливість управомоченої особи вирішувати питання, пов'язані з наданням третім особам доступу до нематеріальних благ та з їх використанням. Саме доступ до використання об'єкта надає цьому праву майнового характеру. Такий висновок пов'язаний з тим, що будь-яке суб'єктивне право має цінність в обороті лише за умови відсутності такої ж можливості на присвоєне благо в усіх інших учасників обороту, тобто можливість має бути виключною

Аналіз змісту особистих немайнових правовідносин, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів, дозволив установити їх двоїсту природу, яку в правовідносинах щодо об'єктів авторського та винахідницького права сьогодні практично ніхто не ставить під сумнів. При цьому між майною та особистою немайною складовими не існує неподоланної межі. Навпаки, вони найтіснішим чином взаємопов'язані та переплетені.

Зроблено висновок, що в особистих немайнових правовідносинах з оборотоздатними об'єктами непередаваною є лише їх немайна складова. Разом з тим, майнова складова (право на використання нематеріального об'єкта) може переходити до третіх осіб як за життя носія права, так і після його смерті.

Зроблені висновки дозволяють відзначити, що існуючий механізм і сформований категоріальний апарат здатні забезпечити перехід майнових прав на оборотоздатні об'єкти особистих немайнових правовідносин від праводателя до правонабувача. Це, у свою чергу, свідчить про здатність майнових прав на вказані об'єкти юридично оформляти перехід, рух цінностей від однієї особи до іншої шляхом допуску до їх використання третіх осіб.

Розділ 5. «Юридичні факти в механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів» поділено на три підрозділи.

У підрозділі 5.1. «Правопороджуючі юридичні факти в механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів» поняття правопороджуючого юридичного факту розкривається як обставина реальної дійсності, з якою норми права пов'язують виникнення правовідношення.

Відзначено, що особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами виникають на підставах, передбачених законом, але не із закону, як інколи стверджується в юридичній

літературі. Закон є загальною та обов'язковою передумовою динаміки правових зв'язків, але не сама підстава.

Установлено, що народження є правопороджуючим юридичним фактом-подією, але лише для тих особистих немайнових правовідносин, в яких виникнення об'єкта також пов'язано із народженням людини. В інших випадках з моменту народження в особи з'являється лише правоздатність, а не саме суб'єктивне право. Це пов'язано з тим, що будь-яке суб'єктивне право існує лише в межах відповідного правовідношення, а обов'язковим елементом останнього є об'єкт. Відсутність об'єкта свідчить про відсутність і правовідносин у цілому. До правопороджуючих юридичних фактів-подій належить і досягнення особою певного віку (наприклад, з досягненням відповідного віку закон пов'язує виникнення прав на самостійну зміну імені), і смерть фізичної особи (наприклад, з цією підставою пов'язано виникнення права членів сім'ї померлої особи ознайомлюватись із висновками щодо причин смерті).

Серед юридичних фактів, які породжують особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами, передбачено і юридичні вчинки й адміністративні акти.

Договір (правочин) у механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин також розглядається як правопороджуючий юридичний факт. Наприклад, договори банківського рахунку чи вкладу, про надання послуг зв'язку чи адвокатських послуг і т. п. породжують право на таємницю (банківську, адвокатську, кореспонденції тощо).

У підрозділі 5.2. «Правозмінюючі юридичні факти в механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів» під правозмінюючими юридичними фактами розуміються такі обставини реальної дійсності, з якими норми права пов'язують зміну цивільних правовідносин. Зміна особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами може полягати у зміні суб'єктного складу чи змісту, а в деяких випадках – і зміні в об'єкті правовідносин.

Поділяючи всі особисті немайнові правовідносини на дві групи – прості та складні, де складні – це ті, зміст яких складається із парних, тобто особистих немайнових і майнових прав, установлено, що припинення особистого немайнового права у складних правовідносинах іще не свідчить, що припинилися останні. Їх майнова складова не припиняється, а зазвичай здатна переходити до інших осіб.

Аналіз правових наслідків такого юридичного факту, як смерть фізичної особи дозволив стверджувати, що смерть управомоченої особи для складних особистих немайнових правовідносин, якими по суті є особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами, може розглядатися як правозмінюючий юридичний факт.

Зазначається, що механізм правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами містить у собі і такі правозмінюючі юридичні факти, як юридичні

вчинки. Їх особливість полягає в тому, що зміна особистих немайнових правовідносин відбувається через зміну в об'єкті.

Виявлено, що з юридичними актами також пов'язуються зміни особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами. Як правозмінюючий адміністративний акт, у межах юридичного складу можна розглядати судові рішення та рішення вищого органу господарських товариств про зміну найменування юридичної особи.

Обґрунтовано, що як правозмінюючі юридичні факти передбачено і правочини. Причому це можуть бути як односторонні правочини, так і договори. В юридичній літературі до останніх відносять: договір про надання права використання об'єкта особистих немайнових правовідносин; договір донорства, договори в інформаційній сфері, договори, до предмета яких може входити ділова репутація тощо.

У підрозділі 5.3. *«Правоприпиняючі юридичні факти в механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів»* зазначено, що до правоприпиняючих юридичних фактів належать ті обставини реальної дійсності, з якими норми права пов'язують абсолютне припинення певних правовідносин.

Оскільки будь-які цивільні правовідносини складаються з трьох обов'язкових елементів (об'єкт, суб'єктний склад і зміст), то зникнення навіть одного з них припиняє існування правовідносин у цілому. Причому, як справедливо вказував В. О. Лапач, правоприпинення повинно характеризуватися незворотністю правових наслідків.

У ході дослідження зроблено висновок, що зі смертю управомоченої особи припиняються лише особисті немайнові правовідносини, що виникають стосовно житлового простору. Це пов'язано з тим, що зі смертю особи, якій належав нематеріальний об'єкт, зникає і потреба в ньому, тобто зникає об'єкт. Відтак припиняються і самі правовідносини. Інші особисті немайнові правовідносини припиняються зі смертю особи, якій належав їх оборотоздатний об'єкт, лише у разі відсутності у померлої правонаступників, поіменованих у законі. За їх наявності повне припинення особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами норми права пов'язують уже зі смертю таких правонаступників.

Серед юридичних фактів-подій, які здатні припинити особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами, окрім смерті управомочених осіб, виявлено й такі, як припинення існування об'єкта. У даному випадку правовідносини припиняються у разі неможливості відновлення об'єктів, які зникли. Так, випадкове знищення особистих паперів, кореспонденції, зображення фізичної особи, у разі неможливості їх відновлення, припиняє особисті немайнові правовідносини, в яких вони були об'єктами.

Розглянувши підстави припинення особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами встановлено, що такі наслідки здатні породжувати юридичні вчинки, юридичні акти і

правочини.

Розділ 6. «Модель типової поведінки учасників особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 6.1. «Абсолютність особистих немайнових правовідносин, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів» встановлено хибність твердження про те, що особисті немайнові правовідносини можуть бути не тільки абсолютними, а й квазіабсолютними. Всі особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами є абсолютними.

Обґрунтовується, що в особистих немайнових правовідносинах з оборотоздатними об'єктами, як і в інших абсолютних правовідносинах, необхідно виділяти дві сторони. Одна вказує на безпосереднє відношення особи до об'єкта, на закріпленість останнього за певним суб'єктом, на стан його присвоєності. І таким чином проявляється юридична монополія, а об'єктивне абсолютне право надає фактичному пануванню (владі) над благом характеру юридичних відносин між суб'єктами стосовно об'єкта. Саме такий зв'язок об'єкта із суб'єктом відображає статику цивільних правовідносин. Друга сторона вказує на юридичні відносини, що виникають із такого закріплення, між особою, яка має монополію, та іншими суб'єктами.

Типова модель особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами як абсолютних будується за принципом: а) для управомочених осіб встановлюється міра можливої (дозволеної) поведінки щодо свого блага; б) для зобов'язаних осіб встановлюється міра необхідної (належної) та достатньої поведінки щодо чужого нематеріального блага.

Міра дозволеної поведінки передбачає можливість монопольного вчинення у своїх інтересах дій (юридичних або фактичних) стосовно свого об'єкта й можливість звернення вимог до всіх інших про утримання від дій, що порушують суб'єктивне право учасника особистих немайнових правовідносин або перешкоджають його здійсненню.

У межах необхідної та достатньої поведінки передбачається потреба в бездіяльності зобов'язаної особи, а саме: утримуватись від дій, що можуть порушити право управомоченої особи; утримуватись від дій, що можуть перешкоджати здійсненню цього права; зазнавати наслідків вимог управомоченої особи. Отже, обов'язок являє собою пасивну поведінку осіб, що протистоять управомоченим суб'єктам. Разом з тим, аналіз змісту цивільного законодавства дозволив дійти висновку, що для певних зобов'язаних суб'єктів змодельовано й активну поведінку. Зокрема, посадові, службові особи та суб'єкти публічного права у межах своїх повноважень зобов'язані вчиняти дії, спрямовані на забезпечення здійснення особистих немайнових прав.

У підрозділі 6.2. «Місце особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами в системі абсолютних правовідносин як умова визначення моделі типової поведінки їх учасників» зазначається, що пропріетарна чи обмежено пропріетарна моделі поведінки не можуть бути

запроваджені для особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами.

Проведення порівняльного аналізу особистих немайнових правовідносин, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів, і правовідносин інтелектуальної власності дозволило встановити спільні ознаки, що їх характеризують.

Їх об'єкти мають: нематеріальну природу, корисність, відособленість, здатність існувати автономно, доступність до обладання, об'єктивованість, здатність оцінюватися у грошах. Усі оборотоздатні об'єкти особистих немайнових правовідносин, як і результати інтелектуальної, творчої діяльності, маючи натуральну оборотоздатність, здатні перебувати в обороті, містять у собі властивості як майнових, так і немайнових благ і залучаються до обороту через допуск до них третіх осіб, а об'єкт права участі у товаристві – ще й шляхом відчуження. Таким чином, схожість об'єктів очевидна. Їх відмінність полягає в тому, що створення результатів інтелектуальної, творчої діяльності спрямовано на задоволення інтересу, пов'язаного з реалізацію інтелектуального потенціалу творця, бажанням проявити свій культурний, науковий рівень розвитку. Виникнення та існування оборотоздатних об'єктів особистих немайнових правовідносин спрямовані на забезпечення соціального буття особи, створення умов співіснування в суспільстві. Але ці відмінності є видовими і не впливають на родову приналежність.

Спрямованість регулювання відносин між учасниками особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами подібна спрямованості регулювання відносин, що виникають стосовно результатів інтелектуальної, творчої діяльності. По-перше, оскільки інформацією, особистими немайновими благами, як і результатами інтелектуальної, творчої діяльності неможливо володіти, то законодавець лише визнає їх належність певним особам. По-друге, як і у випадку з результатами інтелектуальної, творчої діяльності, об'єктивне право спрямоване на регулювання використання оборотоздатних об'єктів особистих немайнових правовідносин, а не на їх володіння. По-третє. Подібно до відносин інтелектуальної власності, об'єктивне право регулює особисті немайнові відносини, установлюючи заборону на використання нематеріального блага третіми особами, за винятком випадків, прямо передбачених законом.

Подвійна природа як особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними благами, так і правовідносин інтелектуальної власності вказує ще на одну спільну їх ознаку. Вони складаються з парних прав – особистих немайнових і майнових.

Подібність особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами та правовідносин інтелектуальної власності полягає в тому, що непередаваною (невідчужуваною, нездатною переходити від одного суб'єкта до іншого) є лише їх немайнова складова (особисті немайнові права). Майнова складова (право на використання нематеріального об'єкта, право надання третім особам доступу до свого нематеріального блага та його правомірного використання) може переходити до третіх осіб як за життя особи, якій належить благо, так і після

її смерті.

Спільність ознак характеристики вказує на однорідність правовідносин інтелектуальної власності й особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами, та дозволяє об'єднати їх в одну групу: виключні правовідносини. Останні разом із правовідносинами речовими утворюють правовідносини абсолютні. При цьому пропонується термін «виключні правовідносини» використовувати лише як родове поняття щодо понять «правовідносини, що виникають стосовно результатів інтелектуальної, творчої діяльності» («правовідносини інтелектуальної власності») і «особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами».

Установлення місця особистих немайнових правовідносин, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів, дозволяє не тільки відокремити їх від особистих немайнових правовідносин, що виникають стосовно необоротоздатних нематеріальних благ, а й врегулювати цілий блок відносин, що виникають стосовно оборотоздатних нематеріальних благ, однакоvim регулюванням, визначити нові способи, межі здійснення суб'єктивних прав в особистих немайнових правовідносинах з оборотоздатними об'єктами, та їх захисту.

Застосування принципу «юридичної економії» та «бритви Оккама» дозволяє зробити висновок, що для ефективного врегулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами немає потреби у розробці нової моделі поведінки учасників цих відносин, відмінної від уже існуючих. Специфіка механізму правового регулювання виключних відносин здатна врахувати специфіку механізму правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що виявляється у формуванні науково обґрунтованої концепції механізму цивільно-правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами.

У ході наукового дослідження механізму правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами було встановлено певні невідповідності між сферами «суцього», «належного» та «знань про суще та належне».

1. Аналіз наукових праць дозволив дійти висновку, що однією з причин вищенаведеної невідповідності є та методологія, яка використовувалась під час проведення наукових досліджень особистих немайнових правовідносин.

2. Опрацювання методів наукового дослідження дало змогу зробити висновок, що саме зіткнення альтернативних точок зору може призвести до появи нового стилю мислення в науці, виникнення нових гіпотез, появи нового рівня знань щодо предмета дослідження, і тому було обрано метод альтернатив.

Ґрунтуючись на методі альтернатив, альтернативою загальноприйнятій висунуто гіпотезу,

що особисті немайнові правовідносини можуть спрямовуватись на задоволення не тільки немайнового, а й майнового інтересу, їх зміст складають не тільки особисті немайнові права, а й майнові, оскільки нематеріальні об'єкти мають потенційну здатність брати участь в обороті. Суб'єктивні права на об'єкти особистих немайнових правовідносин належать особам не довічно від народження або за законом, а їх виникнення, зміна та припинення пов'язані з підставами, специфіка яких повністю охоплюються загальними положеннями про юридичні факти.

3. Порівнюючи та «зіштовхуючи» між собою загальноприйняті розуміння особистих немайнових правовідносин, що складають предмет дослідження та запропонованої альтернативної гіпотези, було встановлено характерні ознаки об'єктів особистих немайнових прав. Зокрема, оскільки під об'єктом цивільних прав розуміється благо (матеріальне чи нематеріальне), яке належить уповноваженій особі, або існує об'єктивна можливість такої належності відповідно до норм права, а під благом розуміється все те, що завдяки своїм корисним властивостям здатне задовольняти потреби особи, то до загальних ознак нематеріального об'єкта (блага) належать: корисність (здатність задовольняти потреби), яка усвідомлена (відкрита) людиною; доступність до обладання чи належність особі. Ті нематеріальні об'єкти особистих немайнових правовідносин, які мають ознаки відокремленості, об'єктивованості, віддільності та економічної цінності, подібно до результатів творчої діяльності, мають властивості товару і потенційно здатні брати участь в економічному обороті.

4. Дослідження властивостей об'єкта в особистих немайнових правовідносинах, які можуть спрямовуватись на задоволення не тільки немайнового, а й майнового інтересу, дозволило сформулювати його поняття. Оборотоzdатні об'єкти особистих немайнових правовідносин – це такі нематеріальні блага, які містять у собі властивості як майнових, так і немайнових благ та є оборотоzdатними. Вони залучаються до обороту через допуск до них третіх осіб.

5. Специфіка цивільних правовідносин створює для їх учасників рівні правові можливості у здатності мати як майнові, так і особисті немайнові права. При цьому, якщо обсяг такої правоздатності для фізичних та юридичних осіб окреслюється їх природою, то для суб'єктів публічного права – ще й їх функціональним призначенням та спеціальною спрямованістю правоздатності. Це визначає обсяг змісту особистої немайнової цивільної правоздатності учасників особистих немайнових правовідносин.

Відповідно до змісту цивільної правоздатності фізичні особи можуть мати права на такі оборотоzdатні об'єкти особистих немайнових правовідносин, як право на ім'я, на зображення, на честь, на ділову репутацію, на особисті папери, на відомості про особисте життя, на житловий простір, на кореспонденцію, на інформацію, на участь у товаристві, інші права на поіменовані та непоіменовані оборотоzdатні блага особистих немайнових правовідносин. Юридичні особи здатні бути носіями прав на найменування юридичної особи, на недоторканність ділової репутації, на

таємницю кореспонденції, на інформацію, на участь у товаристві, на зображення, на недоторканність місцезнаходження, інші права на оборотоздатні нематеріальні блага. Суб'єкти публічного права здатні мати права на найменування, на використання державних символів, на зображення, на недоторканність ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію, на участь у товаристві, інші особисті немайнові права, передбачені законом. На стороні зобов'язаної особи можуть виступати будь-які учасники цивільних відносин. Вони повинні утримуватися від порушень чужих особистих немайнових прав, а суб'єкти публічного права в межах своїх повноважень зобов'язані ще й забезпечувати здійснення особистих немайнових прав.

6. Дослідження суб'єктного складу особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами дало змогу дійти висновку про необхідність більш системного врегулювання особистих немайнових відносин за участю як фізичних осіб, так і юридичних осіб приватного та публічного права. Запропоновано норми права, що регулюють особисті немайнові відносини за участю юридичних осіб приватного та публічного права перенести до книги другої ЦК України та доповнити її главою «Особисті немайнові права юридичних осіб». Із назви книги другої ЦК України та назви глави 20 ЦК України виключити слова «фізичної особи». У змісті глави 20 ЦК України розмістити загальні положення про особисті немайнові права не тільки фізичної особи, а й юридичної.

7. Використання альтернативного методу дослідження дозволило стверджувати, що якщо оборотоздатні об'єкти особистих немайнових правовідносин можуть розглядатися не тільки як особисті немайнові блага у буквальному розумінні цього терміна, а й як майно, то і права на них можуть носити майновий характер. При цьому цінність самого права перебуває в межах цінності його об'єкта. Інакше кажучи, якщо особи, які вступають між собою у відносини, розглядають об'єкт лише як немайнову цінність, то і право на нього є немайновим. Якщо ж відносини виникають із приводу нематеріального блага, яке безпосередньо спрямовується на задоволення майнового інтересу, то воно набуває майнової цінності, а право на нього – майнового характеру.

Наявність майнових прав в особистих немайнових правовідносинах з оборотоздатними об'єктами підтверджується і висновками їх порівняльного аналізу з правами правовідносин інтелектуальної власності. Можливість такого аналізу продиктована схожістю ознак їх об'єктів.

8. Установлення наявності майнової складової в особистих немайнових правовідносинах з оборотоздатними об'єктами дозволило зробити висновок про їх подвійну природу. Отже, особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами складаються з парних прав: особистих немайнових і майнових. Такий висновок вказує не тільки на необхідність відповідного відображення специфіки особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами чинним законодавством.

9. Установлено, що в особистих немайнових правовідносинах, які виникають стосовно

оборотоздатних об'єктів, непередаваними (невідчужуваними, нездатними переходити від одного суб'єкта до іншого) є лише особисті немайнові права. Майнова складова (право на самостійне використання своїх нематеріальних благ і право надавати згоду на доступ до них для їх правомірного використання) може переходити до третіх осіб як за життя правообладателя, так і після його смерті.

10. Використання методу альтернатив дозволило критично розглянути існуючі уявлення про юридичні факти в механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин. Зокрема, зроблено висновки про те, що в механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин передбачено три групи юридичних фактів: правовстановлюючі, правозмінюючі та правоприпиняючі. Серед них існують як події, так і дії; як правомірні, так і протиправні дії; як юридичні вчинки, так і юридичні акти; як адміністративні акти, так і правочини; як односторонні, так і двосторонні чи багатосторонні правочини. Отже специфіка юридичних фактів у механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин повністю охоплюється загальними положеннями про підстави виникнення, зміни та припинення цивільних прав, обов'язків.

11. Установлено, що особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами є абсолютними. Таким чином, доведено істинність тези «особисті немайнові правовідносини можуть бути тільки абсолютними» та хибність тези «особисті немайнові правовідносини можуть бути не тільки абсолютними, а й квазіабсолютними».

12. Визначаючи співвідношення між поняттями «абсолютні правовідносини» та «особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами», було встановлено, що вони є сумісними. А зважаючи на те, що до абсолютних входять не тільки особисті немайнові, а й речові правовідносини та ті, що виникають стосовно результатів інтелектуальної, творчої діяльності, зроблено висновок про їх співвідпорядкування. При цьому, оскільки обсяг поняття «особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами» повністю входить до обсягу поняття «абсолютні правовідносини», а обсяг останнього лише частково охоплює обсяг першого, то вони співвідносяться як родові, яким є абсолютне правовідношення, та видові, яким виступає особисте немайнове правовідношення з оборотоздатними об'єктами.

13. Висновок про те, що особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами є різновидом абсолютних правовідносин, дозволив поширити специфіку роду на вид.

По-перше, об'єктивне право як сукупність норм не тільки охороняє, а й регулює (упорядковує) особисті немайнові відносини між особами, що виникають стосовно оборотоздатних нематеріальних благ. Як і у випадку з іншими правовідносинами, норми об'єктивного права не породжують особистих немайнових правовідносин, а є лише передумовою їх виникнення.

По-друге, в особистих немайнових правовідносинах з оборотоздатними об'єктами, як і в

інших абсолютних, необхідно виділяти дві сторони. Одна вказує на безпосереднє відношення особи до об'єкта, на закріпленість останнього за певним суб'єктом, на юридичну монополію щодо блага, яке перебуває у стані присвоєності. Друга сторона вказує на юридичні відносини, що виникають із такого закріплення, між особою, яка має монополію, та іншими суб'єктами.

По-третє, модель особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами, як абсолютних, будується за принципом: а) для уповноважених осіб установлюються межі можливої (дозволеної) поведінки щодо свого блага; б) для зобов'язаних осіб установлюються межі необхідної (належної) поведінки щодо чужого блага. При цьому межі дозволеної поведінки передбачають можливість монопольного вчинення у своїх інтересах дій (юридичних або фактичних) стосовно свого об'єкта й можливість звернення вимог до всіх інших про утримання від дій, що порушують права в особистих немайнових правовідносинах з оборотоздатними об'єктами або перешкоджають їх здійсненню. У межах необхідної поведінки передбачається потреба у бездіяльності зобов'язаної особи, а саме: утримуватись від дій, що можуть порушити право уповноваженої особи; утримуватись від дій, що можуть перешкоджати здійсненню цього права; зазнавати наслідків вимог уповноваженої особи.

14. Установлено, що заслугоує на підтримку позиція тих дослідників, які вважають, що правова природа особистих немайнових правовідносин настільки відмінна від природи речових правовідносин, що не тільки унеможливує віднесення їх до одного виду абсолютних правовідносин, а й створює неможливість поширення режиму речей на нематеріальні блага. Зазначене стосується і обмежено пропрієтарних концепцій.

15. Проведений порівняльний аналіз особистих немайнових правовідносин, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів, і правовідносин інтелектуальної власності дозволив встановити спільні ознаки, що їх характеризують. Зокрема, це: нематеріальна природа об'єктів даних правовідносин, їх натуральна оборотоздатність і здатність розглядатися як майновим, так і немайновим благом; спрямованість регулювання відносин, відповідно до якої об'єктивне право встановлює межі здійснення суб'єктивних прав не через володіння нематеріальними благами, оскільки ними можна лише володіти, а через їх використання; подвійна природа правовідносин, які складаються з парних прав – особистих немайнових і майнових; майнова складова правовідносин, яка складається з права на самостійне використання своїх нематеріальних благ і права надання третім особам доступу до свого нематеріального блага для його правомірного використання; надаючи третім особам право доступу до об'єкта, його носій визначає і форми, способи, межі такого використання; непередаваною (невідчужуваною, нездатною переходити від одного суб'єкта до іншого) є лише немайнова складова (особисті немайнові права). Винятком із цього правила є право участі у товаристві, яке має здатність у певних випадках переходити від однієї особи до іншої, у тому числі і шляхом відчуження; можливість переходу до третіх осіб як за

життя правообладателя, так і після його смерті майнової складової (права на використання нематеріального об'єкта та права надання третім особам доступу до нематеріального блага). Не здатне переходити після смерті свого носія лише право на житловий простір. Воно припиняється.

16. Спільність ознак вказує на однорідність правовідносин інтелектуальної власності й особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами, та дозволяє об'єднати їх в одну групу – виключних правовідносин. Останні ж, разом із правовідносинами речовими, утворюють правовідносини абсолютні. При цьому пропонується термін «виключні правовідносини» використовувати лише як родове поняття щодо понять «правовідносини, що виникають із приводу результатів інтелектуальної, творчої діяльності» («правовідносини інтелектуальної власності») та «особисті немайнові правовідносини з оборотоздатними об'єктами».

Зроблений висновок вказує на те, що в праві України існує механізм правового регулювання і сформований категоріальний апарат, які здатні забезпечувати перехід майнових прав на оборотоздатні нематеріальні блага від праводателя до правонабувача.

17. Установлення місця особистих немайнових правовідносин, що виникають стосовно оборотоздатних об'єктів, дозволило не тільки відокремити їх від особистих немайнових правовідносин, що виникають стосовно необоротоздатних нематеріальних благ, а й дійти висновку про можливість урегулювання цілого блоку відносин, що виникають стосовно оборотоздатних нематеріальних благ, за допомогою механізму правового регулювання, який застосовувався тільки для відносин інтелектуальної власності (механізм правового регулювання виключних відносин).

Базуючись на принципах «юридичної економії» та «бритви Оккама», визначення місця особистих немайнових правовідносин, що виникають стосовно оборотоздатних нематеріальних благ, у цивільних правовідносинах, також вказує й на відсутність потреби створення нових специфічних конструкцій особистих немайнових правовідносин, принаймні щодо тих, які виникають стосовно оборотоздатних об'єктів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Слипченко С. А. Оборотоспособность объектов личных неимущественных прав, обеспечивающих социальное бытие физического лица : моногр. / С. А. Слипченко. – Х. : ФОП Мичурина Н. А., 2011. – 336 с.
2. Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів :

моногр. / С. О. Сліпченко. – Х. : Діса плюс, 2013. – 552 с.

Статті у наукових, фахових виданнях України:

1. Сліпченко С. О. Особисті немайнові права юридичних осіб / С. О. Сліпченко // Вісн. Ун-ту внутр. справ. – Вип. 6. – Х., 1999. – С. 49–52.
2. Сліпченко С. О. Захист права на особисте життя в інтернет просторі / С. О. Сліпченко, М. І. Сисоєнко // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – Вип. 20. – Х., 2002. – С. 308–314.
3. Сліпченко С. О. Цивільно-правове регулювання особистих немайнових прав / С. О. Сліпченко // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – Вип. 24. – Х., 2003. – С. 196–201.
4. Сліпченко С. О. Про компенсацію моральної шкоди органам внутрішніх справ / С. О. Сліпченко // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності (зб. наук. праць). – № 2. – Донецьк, 2003. – С. 50–57.
5. Сліпченко С. О. Проблемні питання позитивного змісту особистих немайнових прав / С. О. Сліпченко // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – Вип. 25. – Х., 2004. – С. 339–342.
6. Сліпченко С. А. Еще раз о позитивном содержании личных неимущественных прав / С. А. Сліпченко // Підприємництво, господарство і право. – № 2. – 2005. – С. 73–76.
7. Сліпченко С. О. Економічний зміст особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи / С. О. Сліпченко // Підприємництво, господарство і право. – № 7. – 2005. – С. 14–17.
8. Сліпченко С. А. Личные неимущественные права: определение содержания их преподавания в пределах курса гражданского права [Електронний ресурс] / С. А. Сліпченко // Форум права. – № 3. – 2006. – С. 123–128. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2006-3/06ssakgp.pdf>.
9. Сліпченко С. О. Поняття об'єкта цивільного права за ЦК України / С. О. Сліпченко // Право України. – 2007. – № 12. – С. 80–84.
10. Сліпченко С. О. Надання згоди фізичною особою, що зображена на фотографії, як юридичний факт за ЦК України / С. О. Сліпченко // Право України. – 2008. – № 3. – С. 110–114.
11. Сліпченко С. О. Індивідуальність фізичної особи як об'єкт особистих немайнових прав / С. О. Сліпченко // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – № 929. – Серія ПРАВО. – Спец. випуск. – 2010. – С. 340–344.
12. Сліпченко С. О. Особисте життя як об'єкт особистого немайнового права, що забезпечує соціальне буття фізичної особи / С. О. Сліпченко, О. М. Доценко // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – № 945. – Серія ПРАВО. – Вип. 9. – 2011. – С. 131–136.
13. Сліпченко С. О. Деякі питання характеристики абсолютного права / С. О. Сліпченко // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – № 4 (55). – Х., 2011. – С. 348–354.
14. Сліпченко С. О. Обов'язок в абсолютних немайнових правовідносинах / С. О. Сліпченко

// Право і безпека. – № 5 (42). X., 2011. – С. 228–230.

15. Сліпченко С. О. Деякі аспекти методології дослідження особистих немайнових прав [Електронний ресурс] / С. О. Сліпченко // ПРАВО ТА УПРАВЛІННЯ : Електронне наукове видання. – № 1 – 2012. – С. 487–499. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/prtup/2012_1/slipch.pdf.

16. Сліпченко С. О. Щодо абсолютності права на ім'я фізичної особи / С. О. Сліпченко // Юрист України : редкол. : С. П. Погребняк, Ю. В. Баулін, Ю. П. Битяк та ін. – X. : Право, 2012. – № 1–2 (18–19). – С. 41–45.

17. Сліпченко С. О. Зображення як об'єкт цивільного права / С. О. Сліпченко // Вісн. Академії правових наук України : редкол. : В. Я. Тацій та ін. – X. : Право, 2012. – № 2 (69). – С. 114–121.

18. Сліпченко С. О. Об'єкти особистих немайнових прав та цивільний оборот / С. О. Сліпченко // Юридичний вісник. – Одеса, 2012. – № 2. – С. 55–59.

19. Сліпченко С. О. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи, як різновид виключних прав / С. О. Сліпченко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – № 4. – 2012. – С. 96–104.

20. Сліпченко С. О. Невідчужуваність та невіддільність об'єктів особистих немайнових прав / С. О. Сліпченко // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства : зб. наук. стат. Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Вип. 29. – Івано-Франківськ, 2012. – С. 60–70.

21. Сліпченко С. О. Правопороджуючі юридичні факти у механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин / С. О. Сліпченко // Вісн. Національної академії правових наук України : зб. наук. пр. / редкол. : В. Я. Тацій та ін. – X. : Право, 2013. – № 3 (74). – С. 195–203.

22. Сліпченко С. О. Місце об'єктів особистих немайнових правовідносин у системі об'єктів цивільного права / С. О. Сліпченко // Право і суспільство. – № 6–2. – 2013. – С. 87–92.

Статті у наукових виданнях інших держав:

1. Слипченко С. А. К вопросу о невозможности денежной оценки нематериальных благ и приобретения ими экономической формы товара / С. А. Слипченко // Гражданское законодательство Российской Федерации как правовая среда гражданского общества : в 2 т. – Краснодар : Просвещение-Юг. – 2005. – С. 180–184.

2. Слипченко С. А. Некоторые вопросы теории и практики личных неимущественных прав / С. А. Слипченко // Цивилист. – № 2. – М., 2011. – С. 42–47.

3. Слипченко С. А. Характеристика объекта в праве на имя по ГК Республики Молдова / С. А. Слипченко // Закон и жизнь. – № 9. – Кишинев, 2011. – С. 44–47.

4. Слипченко С. А. Юридическая природа права на имя в гражданском праве Республики Молдова / С. А. Слипченко // Закон и жизнь. – № 1 (241). – Кишинев, 2012. – С. 33–38.

5. Слипченко С. А. Некоторые аспекты методологии исследования личных неимущественных прав / С. А. Слипченко // Частное право: проблемы и тенденции развития / отв. ред. : В. В. Долинская, Н. П. Заикин ; (Библиотека журналов «Законность», Уголовное право», «Цивилист»). – М., 2012. – С. 564–569.

6. Слипченко С. А. Основания возникновения личных неимущественных правоотношений: сравнительный анализ гражданского законодательства Республики Казахстан, Украины и Российской Федерации / С. А. Слипченко // Правовая реформа в Казахстане, 2013. – № 2 (62). – С. 46–49.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Слипченко С. О. Тенденції цивільно-правового регулювання особистих немайнових прав / С. О. Слипченко // Проблеми цивільного права (тези наукових доповідей і повідомлень до конференції, присвяченої світлій пам'яті професора Олександра Анатолійовича Пушкіна). – Х., 2001. – С. 13–16.

2. Слипченко С. А. Содержание личных неимущественных прав / С. А. Слипченко // Проблемы унификации гражданского законодательства Беларуси, России и Украины в связи с образованием Единого экономического пространства. Матер. междунар. науч.-практич. конф. – Белгород. – БелГУ. – 2004. – С. 220–223.

3. Слипченко С. О. Немайнові права юридичної особи за новим Цивільним кодексом України / С. О. Слипченко // Проблема юридичної особи у Цивільному праві України (матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора Олександра Анатолійовича Пушкіна). – Х., 2004. – С. 29–30.

4. Слипченко С. О. Згода фізичної особи на використання її фотозображення як юридичний факт / С. О. Слипченко // Актуальні проблеми цивільного права та процесу (матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора Олександра Анатолійовича Пушкіна). – Х., 2005. – С. 214–216.

5. Слипченко С. О. Поняття «житло» у праві на недоторканність житла / С. О. Слипченко // Реформування житлового законодавства: проблеми та перспективи : зб. наук. праць (за матеріалами круглого столу, м. Х., 16 грудня 2006 р. / редкол. : М. К. Галянтич, О. Д. Крупчан, Є. О. Мічурін та ін. – Х. : Наук.-досл. ін.-т приват. права і підпр НАПрН України ; Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2006. – С. 95–97.

6. Слипченко С. А. Степень оборотоспособности личных неимущественных благ / С. А. Слипченко // Проблемні питання цивільного та господарського права : матер. 2 Міжнар. студен. наук.-практич. конф. студ. та аспірант. – Х. : ХНУ В. Н. Каразіна, 2007. – С. 39–41.

7. Слипченко С. А. Имя как объект личных неимущественных прав / С. А. Слипченко // Проблеми цивільного права та процесу (пам'яті проф. О. А. Пушкіна) : матер. міжнар. наук.-

практич. конф. (26.05.2007). Під ред. В. А. Кройтора, Р. Б. Шишки, Є. О. Мічуріна. – Х., ХНУВС. – 2007. – С. 60–62.

8. Сліпченко С. О. Деякі питання щодо охорони інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях та в інших художніх творах, за Цивільним кодексом України // Проблеми цивільного права та процесу : матер. наук.-практич. конф. : 31 травня 2008 р. – Х. : ХНУВС, 2008. С. 63–65.

9. Сліпченко С. О. Поняття об'єкта цивільного права за ЦК України / С. О. Сліпченко // Проблеми цивільного права та процесу : матер. Міжнар. наук.-практич. конф., присвяченій пам'яті професора О. А. Пушкіна (23.05.2009). – Х., ХНУВС, 2009. – С. 66–68.

10. Слипченко С. А. Некоторые аспекты характеристики права на изображение физического лица / С. А. Слипченко // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез міжнар. наук. конф. «Восьмі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13–14 листопада 2009 року) : у 4 ч. – Ч. 3. – Хмельницький : Хмельн. ун-т управління та права, 2009. – С. 322–323.

11. Деякі питання характеристики зображення фізичної особи як об'єкта цивільних прав / С. О. Сліпченко // Господарсько-правове, цивільно-правове та фінансово-правове забезпечення розвитку сучасної економіки України : зб. доп. Та тез повідом. конф. (м. Донецьк, 27.11.2009 р.) / ред. кол. С. Г. Кузьменко, Є. В. Петров. – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. – С. 21–22.

12. Сліпченко С. О. Характеристика об'єкта в особистому немайновому праві на зображення фізичної особи / С. О. Сліпченко // Государство и право в условиях глобализации: реалии и перспективы : сб. науч. трудов : матер. II Междунар. науч.-практич. конф. (16–17 апреля 2010 г.) / отв. за вып. И. И. Поляков. – Симферополь : Крымучпедгиз, 2010. – С. 221–222.

13. Слипченко С. А. Некоторые аспекты методологии исследования личных неимущественных прав / С. А. Слипченко // Проблеми цивільного права та процесу : матер. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті професора О. А. Пушкіна (22.05.2010 р.). – Х. : ХНУВС, 2010. – С. 49–52.

14. Слипченко С. А. Изображение физического лица как объект личных неимущественных прав / С. А. Слипченко // Развитие гражданского законодательства: посткодификационный период : матер. Міжнар. наук.-практич. конф., присвяченої 175-річчю Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – К. : Освіта, 2010. – С. 258–260.

15. Слипченко С. А. Гражданский оборот и его признаки / С. А. Слипченко // Актуальні проблеми цивільного права та процесу : матер. Міжнар. наук. конф., присвяченої пам'яті Ю. С. Червоного. – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 85–88.

16. Сліпченко С. О. Цивільний оборот та особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи / С. О. Сліпченко // Матер. міжнар. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті В. П. Маслова «Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного

законодавства». – Х. : Кроссруд, 2011. – С. 253–255.

17. Сліпченко С. О. Співвідношення понять «об'єкт цивільного права», «об'єкт цивільного правовідношення» та «об'єкт суб'єктивного права» / С. О. Сліпченко // Перші юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського : матер. Міжнар. наук.-практич. конф. / відповід. ред. І. С. Канзафарова ; ред. кол. І. С. Канзафарова, В. В. Валах, О. О. Нігреєва; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2011. – С. 373–376.

18. Сліпченко С. О. Деякі питання характеристики імені фізичної особи, як об'єкта цивільного права [Електронний ресурс] / С. О. Сліпченко // зб. наук. праць за результатами Міжнар. наук.-практич. конф. «Актуальні проблеми цивільного права» (м. Харків, 13–14 травня 2011 року). – Х., 2011. – С. 555–559. – Режим доступу : http://civilconf.at.ua/_ld/0/6_Zbirnyk.pdf.

19. Сліпченко С. О. Щодо визначення місця особистих немайнових правовідносин в цивільному праві / С. О. Сліпченко // Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвеевські цивілістичні читання) : мат. Між нар. наук.-практич. конф. – К. : Алтера, 2012. – С. 361–363.

20. Сліпченко С. О. Визначення об'єкта у праві на недоторканність житла / С. О. Сліпченко // Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю з дня народження д-ра юрид. наук, проф. В. П. Маслової, 16 берез. 2012 р. / [редкол. : В. І. Борисова (відп. ред.) та ін.]; Нац. ун-т «Юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого». – Х. : Право, 2012. – С. 76–79.

21. Сліпченко С. О. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи, як різновид виключних прав / С. О. Сліпченко // Актуальні проблеми правовідносин в правовій сфері : матер. «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова, м. Харків, 23 грудня 2011 р. / Нац. ун-т «Юрид. акад. України імені Я. Мудрого». – Х. : Юрайт, 2012. – С.43–46.

22. Слипченко С. А. Личные неимущественные права, обеспечивающие социальное бытие физического лица, как разновидность исключительных прав / С. А. Слипченко // Современное состояние исследования неимущественных правоотношений в науке гражданского права : сб. тез. науч. докладов и сообщений круглого стола / под науч. ред. В. А. Кройтора и С. А. Слипченко. – Х. : ХНУВД, 2012. – С. 7–19.

23. Слипченко С. А. К вопросу о правовом регулировании личных неимущественных отношений / С. А. Слипченко // Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.). Т. 3 / відп. за випуск д-р юрид. наук, проф. В. М. Дрьомін / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 12–14.

24. Сліпченко С. О. Перспективи використання методу альтернатив у дослідженнях особистих немайнових правовідносин / С. О. Сліпченко // Методологія дослідження проблем цивільного права та процесу : матер. наук.-практ. конф., присвяченій пам'яті професора О. А.

Пушкіна (26 травня 2012 р.). – Х. : ХНУВС, 2012. – С. 53–56.

25. Сліпченко С. О. Щодо можливості передачі права участі у товаристві / С. О. Сліпченко // Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин (21–22 вересня 2012 р., м. Івано-Франківськ) : Всеукраїнська наук.-практич. конф. : зб. наук. праць / ред. кол. : О. Д. Крупчан, В. В. Луць, В. А. Васильєва, І. Б. Саракун. – К. : НДІ приват. права і підприємниц. НАПрН України, 2012. – С. 60–64.

26. Сліпченко С. О. Правовий режим найменування юридичної особи і фірмового найменування / С. О. Сліпченко // Цивілістичні читання з проблем права інтелектуальної власності та інформаційних правовідносин : зб. наук доп. і тез : Шості цивілістичні читання, присвячені пам'яті професора О. А. Підпригори : Розвиток права інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства (22 березня 2012 року). – К. : Київський університет, 2013. – С. 213–215.

27. Сліпченко С. О. Деякі питання визначення механізму цивільно-правового регулювання відносин, що виникають із приводу оборотних соціальних благ / С. О. Сліпченко // Актуальні проблеми науки і практики цивільного, житлового та сімейного права : мат. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 91-річчю з дня народження В. П. Маслова. – Х. : Право, 2013. – С. 192–196.

28. Сліпченко С. О. Щодо правового механізму регулювання особистих немайнових відносин / С. О. Сліпченко // Приватноправове регулювання суспільних відносин: традиції, сучасність, перспектива : матер. Міжнар. наук.-практич. конф., Одеса, 19–20 квітня 2012 р. – К. : Білоцерківдрук, 2013. – С. 319–321.

29. Сліпченко С. О. Правопорушення як юридичний факт у механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин / С. О. Сліпченко // Треті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського : матер. Міжнар. наук.-практич. конф. – Одеса, Астропринт. – 2013. – С. 88–91.

30. Сліпченко С. О. Щодо правового регулювання відносин, що виникають з приводу найменування юридичної особи / С. О. Сліпченко // Сучасні проблеми цивілістики : матер. «круглого столу», присвячені пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого». – Х. : ФОП Лібуркіна Л. М., 2013. – С. 26–29.

31. Сліпченко С. О. Місце договору в механізмі правового регулювання особистих немайнових відносин / С. О. Сліпченко // Договірне регулювання суспільних відносин : тези доповідей Всеукраїнської наук.-практич. конф. / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2013. – С. 76–77.

32. Сліпченко С. О. Деякі питання характеристики особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами / С. О. Сліпченко // Проблеми цивільного права та процесу : матер. наук.-практич. конф., присвяченої пам'яті професора О. А. Пушкіна. – Х. : ХНУВС ; Золота миля,

2013. – С. 61–63.

33. Слипченко С. А. Теоретические проблемы определения места личных неимущественных правоотношений в предмете гражданского права / С. А. Слипченко // Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання) : мат Міжнар.наук.-практич. конф. : у 2 т. – Т. 1. – К. : Білоцерківдрук, 2013. – С. 145–148.

34. Слипченко С. О. Теоретичні підходи до визначення сутності здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття особи / С. О. Слипченко // Проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав : зб. наук. пр. / НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В.В. Луця. – К. : Право України, 2013. – С. 55–58.

35. Слипченко С. О. Деякі питання характеристики особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи / С. О. Слипченко // Наукові записки Харк. економ.-правового університету. – № 1 (2). – 2005. – С. 11–17.

АНОТАЦІЇ

Слипченко С. О. Механізм правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2014.

Дисертацію присвячено дослідженню та визначенню напряму вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами. У ході теоретичного узагальнення запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що виявляється у формуванні науково обґрунтованої концепції механізму цивільно-правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами. Обґрунтовується, що особисті немайнові відносини з оборотоздатними об'єктами можуть бути врегульовані за допомогою механізму правового регулювання, який застосовувався тільки для відносин інтелектуальної власності (механізму правового регулювання виключних відносин). Цьому сприяє і сформований категоріальний апарат.

Ключові слова: механізм правового регулювання, особисті немайнові правовідносини, оборотоздатність, особисті немайнові блага, об'єкти, учасники особистих немайнових правовідносин, виключні правовідносини.

Слипченко С. А. Механизм правового регулирования личных неимущественных

отношений с оборотоспособными объектами. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс, семейное право, международное частное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2014.

Диссертация посвящена исследованию и определению направления теоретического совершенствования механизма гражданско-правового регулирования личных неимущественных отношений с оборотоспособными объектами. Анализ свойств объектов в личных неимущественных правоотношениях позволил установить наличие таких нематериальных благ, которые содержат в себе свойства как имущественных, так и неимущественных благ и являются оборотоспособными. Они привлекаются к обороту через допуск к ним третьих лиц. В работе обосновывается, что личные неимущественные правоотношения с оборотоспособными объектами состоят из парных прав: личных неимущественных и имущественных.

Отмечается, что специфика юридических фактов в механизме правового регулирования личных неимущественных отношений полностью охватывается общими положениями об основаниях возникновения, изменения и прекращения гражданских прав, обязанностей. Такими могут быть правопорождающие, правоизменяющие и правопрекращающие юридические факты.

Проведение сравнительного анализа личных неимущественных правоотношений, возникающих в отношении оборотоспособных объектов, и правоотношений интеллектуальной собственности позволило установить общие признаки, которые их характеризуют. В частности, это: нематериальная природа объектов данных правоотношений, их натуральная оборотоспособность и способность рассматриваться как имущественным, так и неимущественным благом. Регулирование отношений осуществляется не через закрепление владения нематериальными благами, поскольку ими можно только обладать, а через определение пределов их использования. Правоотношения состоят из парных прав – личных неимущественных и имущественных. Имущественная составляющая правоотношений включает права на самостоятельное использование своих нематериальных благ и права предоставления третьим лицам доступа к своему нематериальному благу для его правомерного использования. Предоставляя третьим лицам право доступа к объекту, его носитель может определять и формы, способы, пределы такого использования. Непередаваемой (неотчуждаемой, неспособной переходить от одного субъекта к другому) является лишь неимущественная составляющая (личные неимущественные права). Возможность перехода к третьим лицам, как при жизни правообладателя, так и после его смерти, имущественной составляющей (права на использование нематериального объекта и права предоставления третьим лицам доступа к нематериальному благу) также указывает на подобность конструкций личных неимущественных правоотношений с

оборотоспособными объектами и правоотношений интеллектуальной собственности.

Общность признаков позволила утверждать об однородности правоотношений интеллектуальной собственности и личных неимущественных правоотношений с оборотоспособными объектами и объединить их в одну группу – исключительных правоотношений. При этом предлагается термин «исключительные правоотношения» использовать только как родовое понятие относительно понятий «правоотношения, возникающие по поводу результатов интеллектуальной деятельности» («правоотношения интеллектуальной собственности») и «личные неимущественные правоотношения с оборотоспособными объектами».

Обосновывается, что личные неимущественные отношения с оборотоспособными объектами могут быть урегулированы с помощью механизма правового регулирования, который применялся только для отношений интеллектуальной собственности (механизма правового регулирования исключительных отношений). Этому способствует и сформированный категориальный аппарат.

Ключевые слова: механизм правового регулирования, личные неимущественные правоотношения, оборотоспособность, личные неимущественные блага, объекты, участники личных неимущественных правоотношений, исключительные правоотношения.

Slipchenko S. O. The mechanism of the legal regulation of the personal non-property relations with the transferable objects. – Manuscript copyright.

The dissertation submitted to the degree of Doctor of Law Sciences in the specialty 12.00.03 – civil law and civil process; family law; private international law. – National Law University named after Yaroslav the Wise, Ministry of education and science of Ukraine, Kharkiv, 2014.

The dissertation is devoted to the study and determination of the direction of improvement of the mechanism of civil legal regulation of the personal non-property relations with transfer objects. The new solution of the scientific problem that is brought out in the formation of scientifically reasonable concept of the mechanism of civil legal regulation of the personal non-property relations with transfer objects is proposed in a course of the theoretical generalization. It is grounded that the personal non-property relations with transfer objects can be regulated by means of the mechanism of the legal regulation which was applied only to the relations of intellectual property (the mechanism of legal regulation of the exclusive relations). The created categorical instrument assists to this.

Keywords: mechanism of legal regulation, personal non-property legal relationship, transferability, personal non-property values, objects, participants of personal non-property legal relationship, exclusive legal relationship.